

ПРО ВИКОРИСТАННЯ ФЕМТОСЕКУНДНОГО СУПЕРКОНТИНУУМУ ЯК ДЖЕРЕЛА ДЛЯ ОПТИЧНОЇ КОГЕРЕНТНОЇ ТОМОГРАФІЇ

Розглянуто можливості практичного застосування фемтосекундного суперконтинууму. Виявлено оптимальні характеристики фемтосекундного суперконтинууму для подальшого використання як джерела для оптичної когерентної томографії.

Ключові слова: оптична когерентна томографія, фемтосекундний суперконтинуум, мікроструктуровані волокна.

1. Вступ

Дослідження внутрішньої структури об'єктів має суттєве значення для біології, медицини та онкології. Сьогодні існує кілька методів тривимірної реконструкції структури об'єктів, як-от: магнітно-резонансна, комп'ютерна та ультразвукова томографії, кожен з яких, вочевидь, має свої невід'ємні переваги. Водночас біомедицина перебуває у постійному пошуку швидких, портативних, неінвазивних методик, які не потребують іонізаційної радіації, радіоактивних ізотопів або видалення тканин для ранньої діагностики захворювань.

Одним із таких методів досліджень є оптична когерентна томографія (ОКТ) [1]. ОКТ — це провідний метод дослідження структури біологічних тканин, який полягає в опроміненні зразків ширококутовим світлом і вимірюванні часової затримки світлового променя, відбитого від досліджуваної тканини. ОК-томографи конструюються на базі двопроменевих інтерферометрів. Переважно більшість томографів сконструйовано на базі інтерферометра Майкельсона.

Як джерело світла в ОКТ сьогодні використовують суперлюмінесцентні діоди [2], але існує низка факторів таких, як низька інтенсивність випромінювання та обмежена ширина спектра, які суттєвим чином обмежують можливості їх застосування.

Використання ширококутового просторово когерентного «білого» світла — суперконтинууму для ОКТ, згенерованого в одномодовому мікроструктурованому (МС) волокні при збудженні надкороткими лазерними імпульсами для ОКТ, дає змогу значно збільшити роздільну здатність і контрастність реконструйованих зображень. Основними нелінійно-оптичними явищами, що призводять до наддушення вхідного імпульсу в МС волокнах є фазова самомодуляція, чотирихвильове змішування, вимушене комбінаційне розсіювання, солітонні ефекти та ін. [3, 4]

Останнім часом активні дослідження з використанням можливостей суперконтинууму як джерела для ОКТ здійснюються у провідних лабораторіях світу: Массачусетському технологічному інституті (США) [5, 6], університеті Базу, (Велика Британія) [7], університеті Відня (Австрія) [8]. Зокрема, в Росії лідерами досліджень у цьому напрямі є група вчених Нижньгородського Інституту прикладної оптики РАН [9].

Мета цієї роботи — дослідити можливості використання фемтосекундного суперконтинууму як ефективного джерела для ОКТ.

2. Основні фізичні принципи спектральної оптичної томографії

ОКТ дає можливість формувати мікроскопічне зображення внутрішньої оптичної структури досліджуваних об'єктів у трьох вимірах. При цьому роздільна здатність ОКТ-систем суттєво різниться. Виокремлюють два основних напрямки: позовдовжний та поперечний. У поперечному напрямку роздільна здатність визначена діаметром перетяжки сфокусованого зондуєного пучка. У позовдовжному напрямку роздільна здатність зумовлена довжиною часової когерентності (1). Це означає, що єдиний спосіб поліпшення роздільної здатності ОК-томографів — розширення спектрів вхідного випромінювання

$$l_c = \frac{2\sqrt{\ln 2}}{\pi} \frac{\bar{\lambda}^2}{\Delta\lambda}, \quad (1)$$

де l_c — довжина когерентності, $\bar{\lambda}$ — центральна довжина хвилі, $\Delta\lambda$ — ширина спектру.

Використання ширококутового «білого» світла, згенерованого в одномодовому мікроструктурованому волокні при збудженні фемтосекундними лазерними імпульсами для ОКТ, дає змогу значно збільшити роздільну здатність і контрастність реконструйованих зображень. Оптичні неоднорідності, менші за розміром довжини часової коге-

рентності не розрізняються в ОКТ. Також, якщо відстань між сусідніми імпульсами менше довжини когерентності, імпульси накладаються і сприймаються як один.

3. Експериментальна частина

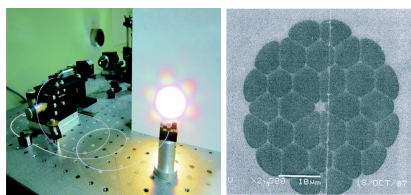
Експериментальні дослідження проводилися на базі Інституту фізики НАНУ. У відділі квантової і когерентної оптики розроблено універсальне джерело суперконтинууму на базі мікструктурованого фотонно-кристалічного волокна, яке накачувалося випромінюванням фемтосекундного Ti:Sapphire лазера Mira Optima 900-F. Базові функціональні параметри «Лазерного фемтосекундного комплексу» Центру колективного користування при Інституті фізики НАНУ:

- мінімальна тривалість імпульсу $\tau = 100$ фс;
- максимальне значення енергії імпульсу $W = 6,5$ нДж;
- максимальна пікова потужність $P_{\max} = 65$ кВт;
- частота повторення імпульсу 76 МГц.

Характеристики МС-волокна Н 071015:

- довжина хвилі нульової дисперсії 800 ± 5 нм;
- діаметр серцевини волокна 2,5 мкм;
- діаметр повітряних отворів 7,5 мкм.

Визначальними обставинами для генерації просторо-когерентного «білого» світла є дисперсія волокна стосовно довжини хвилі накачки, тривалості імпульсу та пікової потужності. Дисперсія, та особливо її знак, визначає тип нелінійних ефектів, що формують СК [10], і, загалом, впливає на вигляд спектра – спектральну форму і стабільність. В області аномальної дисперсії уширення спектра відбувається завдяки ФСМ і чотирихвильовому змішуванню. Згенерований спектр достатньо широкий і може бути використаний для різних

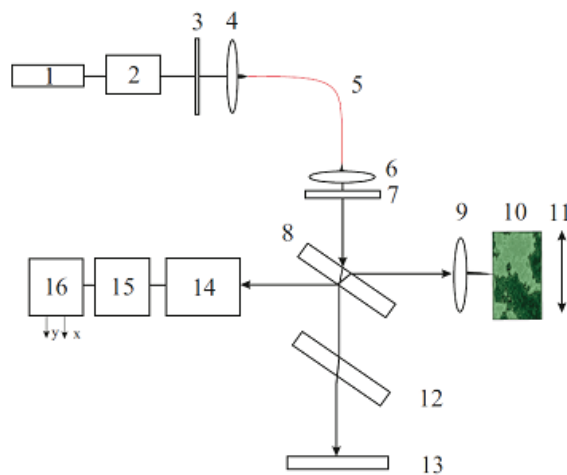

Рис. 1. Просторовий розподіл інтенсивності СК на виході МС волокна та поперечний переріз волокна

задач. Як наслідок, на виході волокна отримували просторово-когерентне випромінювання в спектральному діапазоні від 530 нм до 1100 нм з піковим значенням потужності 40 кВт, максимальна густина спектральної потужності близь-

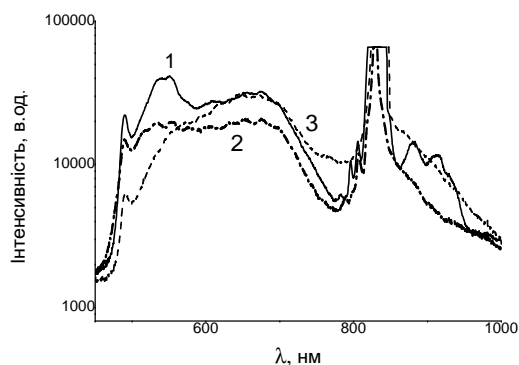
ко 300 мВт/нм і середня густина потужності 0,3 мВт/нм при рівні сигналу не менше 5 дБ. На рис. 1 представлено просторовий розподіл інтенсивності СК на виході МС волокна та поперечний переріз волокна марки Н 071015.

За таких характеристик джерела суперконтинууму роздільна здатність сконструйованої на основі інтерферометра Майкельсона ОКТ-системи може сягати 1 мкм, цього достатньо для дослідження клітинних структур, розміри яких варіюються від 10–50 мкм. Досягнення високої контрастності реконструйованих зображень можливе завдяки великому піковому значенню потужності джерела фемтосекундного випромінювання. Блок-схему установки ОКТ із використанням фемтосекундного суперконтинуума як джерела зображено на рис. 2.

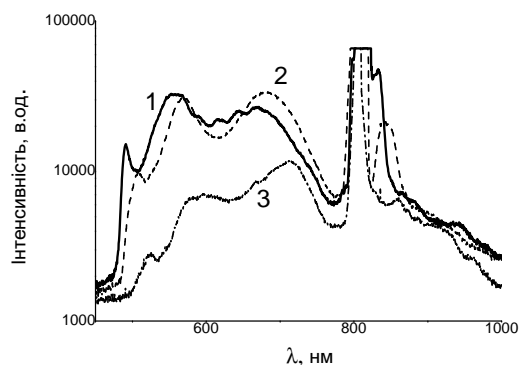

Рис. 2. Блок-схема експериментальної установки ОКТ. 1) Ti:Sapphire лазер Mira Optima 900-F; 2) ізолятор Фарадея; 3) напівхвильова пластинка; 4) ввідна лінза; 5) мікструктуроване оптичне волокно; 6) лінза колімаційна; 7) широкопasmовий фільтр; 8) світлоподільна пластинка; 9) лінза – об’єктив; 10) зразок; 11) системи сканування в площині xy ; 12) компенсатор; 13) дзеркало; 14) спектрометр Ocean Optics USB 400; 15) персональний комп’ютер; 16) контролери гальванічних елементів

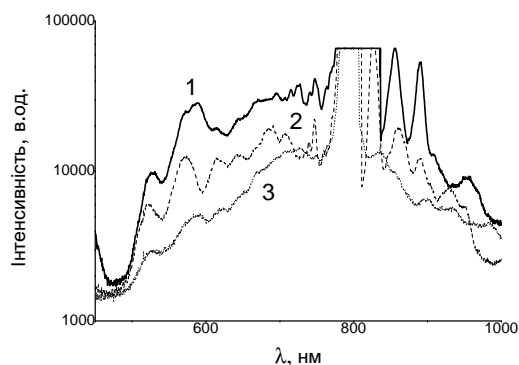
Суттєве значення для розширення спектра має величина вхідної потужності лазерного випромінювання, центральна довжина хвилі накачки, і довжина МС волокна. Важливо зазначити, що застосування оптичних волокон із довжиною 50 см дає змогу отримувати більш гладкі спектри. Залежність розширення спектра від основних параметрів зображено на рис. 3–6.

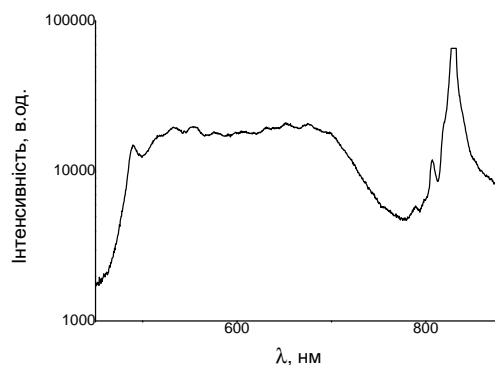
Рис. 3. Спектр фемтосекундного суперконтинууму, отриманий у МС волокні марки Н 071015: довжина волокна 50 см, довжина хвилі імпульсу накачки 830 нм, потужність імпульсу накачки: 1) $P = 870$ мВт, 2) $P = 630$ мВт, 3) $P = 420$ мВт

Рис. 4. Волокно марки Н 071015, довжина волокна 50 см, довжина хвилі імпульсу накачки 810 нм, потужність імпульсу накачки: 1) $P = 830$ мВт 2) $P = 570$ Вт, 3) $P = 320$ мВт

Рис. 5. Волокно марки Н 071015, довжина волокна 50 см, довжина хвилі імпульсу накачки 790 нм, потужність імпульсу накачки: 1) $P = 880$ мВт, 2) $P = 650$ мВт, 3) $P = 380$ мВт

Рис. 6. Спектр фемтосекундного суперконтинууму, отриманий у МС волокні марки Н 071015: довжина волокна 50 см, довжина хвилі імпульсу накачки 830 нм, потужність імпульсу накачки $P = 630$ мВт

На рис.6 наведено спектр суперконтинууму, згенерованого в МС волокнах, який завдяки своїм характеристикам є зручним для використання як джерело випромінювання в ОКТ-системах.

4. Висновки

Подальший прогрес у галузі оптичної когерентної томографії може бути пов'язаний із розробкою нових методів аналізу та обробки поляризаційно-неоднорідних зображень біологічних тканин і пошуком та дослідженням нових джерел для ОКТ.

Тут проаналізовано основні фізичні принципи спектральної оптичної томографії, розроблено блок-схему експериментальної установки ОКТ на базі інтерферометра Майкельсона та використано серію експериментальних досліджень з пошуку оптимальних характеристик фемтосекундно-

го суперконтинууму для подальшого використання як джерела для ОКТ. Значення оптимальних характеристик для Ti Sapphire Mira Optima F і нелінійно-оптичного мікроструктурованого волокна Н 071015 становлять: довжина хвилі накачки 830 нм, потужність накачки 630 мВт, довжина волокна не менше 50 см.

Автори висловлюють подяку співробітнику Інституту фізики НАНУ старшому науковому співробітнику відділу квантової і когерентної оптики, кандидату фіз.-мат. наук Качаловій Н. М. за постановку задачі та допомогу у виконанні серії експериментів, а також за корисні дискусії.

Роботу здійснено за підтримки спільного гранту НАНУ і РФФД № 42-02-12 та цільової комплексної програми фундаментальних досліджень НАНУ «Фундаментальні проблеми наноструктурних систем, наноматеріалів, нанотехнологій» на 2010–2014 рр.

Список літератури

1. Гуров И. П. Оптическая когерентная томография: принципы, проблемы и перспективы / И. П. Гуров // Проблемы когерентной и нелинейной оптики. Под ред. Гурова И. П. и Козлова С. А. — СПб.: СПб ГУ ИТМО, 2004. — С. 6–30.
2. Kowalewicz A. Ultrahigh resolution optical coherence tomography using a superluminescent light source / A. Kowalewicz, T. Ko, I. Hartl, J. Fujimoto, M. Pollnau, R. Salath // Opt. Express. — 2002. — № 7. — P. 349–353.
3. Dudley J. M. Supercontinuum Generation in Photonic Crystal Fiber / J. M. Dudley, G. Genty, S. Coen // Reviews of Modern Physics. — 2006. — Vol. 78. — № 4. — P. 1135–1184.
4. Желтиков А. М. Да будет белый свет: генерация суперконтинуума сверхкороткими лазерными импульсами / А. М. Желтиков // УФН. — 2006. — Т. 176. — № 6. — С. 623–649.
5. Wojtkowski M. Ultrahigh-resolution, high-speed, Fourier domain optical coherence tomography and methods for dispersion compensation / M. Wojtkowski, V. Srinivasan, T. Ko, J. Fujimoto, A. Kowalczyk, J. Duker // Opt. Exp. — 2004. — Vol. 12. — P. 2404–2422.
6. Hsiung P. Optical coherence tomography using a continuous-wave, high-power, Raman continuum light source / P. Hsiung, Y. Chen, T. Ko, J. Fujimoto, C. Matos, S. Popov, J. Taylor, V. Gapontsev // Opt. Express. — 2004. — Vol. 22. — P. 5287–5295.
7. Humbert G. Supercontinuum generation system for optical coherence tomography based on tapered photonic crystal fiber / G. Humbert, W. J. Wadsworth, S. G. Leon-Saval, J. C. Knight, J. Russell // Opt. Express. — 2006. — Vol. 14. — P. 1596–1603.
8. Fercher A. F. Optical coherence tomography / A. F. Fercher // Biomed. Opt. — 1996. — Vol. 1. — P. 157–173.
9. Gladkova N. D. Cross polarization optical coherence tomography for early bladder cancer detection: statistical study / N. D. Gladkova, O. S. Streltsova, E. V. Zagaynova, E. B. Kiseleva, V. Gelikonov, K. Yunusova // J. Biophotonics. — 2011. — Vol. 4. — Is. 7–8. — P. 519–532.
10. Агравал Г. Нелинейная волоконная оптика / Агравал Г. — М.: Мир, 1996. — 324 с.

A. Hodko, V. Khomenko, V. Voitsekhovich, O. Kachalova

ON IMPLEMENTATION OF A FEMTOSECOND SUPERCONTINUUM AS A PUMP SOURCE IN OPTICAL COHERENT TOMOGRAPHY

Implementation capability of a femtosecond supercontinuum is considered. Optimal characteristics of the supercontinuum are detected for its application as an optical coherent tomography pump source.

Keywords: optical coherent tomography, femtosecond supercontinuum, photonic crystal fiber.

Матеріал надійшов 28.03.2012